

El sistema de camins de Montserrat

A partir del conjunt de camins descrits per Joan Cabeza, Ramon de Semir i Ramon Ribera, entre altres, junt amb les descripcions de les primeres guies per visitants de la muntanya de Montserrat es pot definir un verdader sistema de carreteres, pistes, camins i caminois que solquen tot el massís. La comparació de les seves diferents topografies permet entendre quina ha estat l'evolució del trànsit per la muntanya. L'interès està en identificar i definir els camins com a entitats que vertebrin i relliguen un territori, aquest cas la muntanya de Montserrat.

Per conèixer l'evolució dels camins de Montserrat resulta de molta utilitat combinar les descripcions que d'ells es fan en la guia *Montserrat. Itinerari* publicat l'any 1909 per la *Revista Montserratina* i l'ordenació d'aquells feta per Ramon Ribera en la seva obra *Caminant a Montserrat. El massís*. La primera publicació és un recull de les descripcions publicades a la *Revista Montserratina* agrupades en forma de guia d'itineraris acompanyant a un altre volum que és una guia per visitar el monestir i el santuari, i a un petit llibret el qual conté el mapa topogràfic de Joan Cabeza. Es tracta d'una descripció dels camins en forma d'itineraris que tenen el seu punt d'origen al Monestir de Santa Maria.

El llibre de Ramon Ribera, monjo de Santa Maria de Montserrat i gran caminador i observador, adopta un punt de vista territorial. Es descriuen els camins des del punt de vista de l'excursionista amb l'objectiu de facilitar-ne el seu trànsit. A més de la detallada i concisa descripció dels camins, l'obra d'en Ramon Ribera realitza una descripció dels camins a partir de les seves realitats territorials i els presenta des de fora del massís cap al monestir de Santa Maria, excepte aquells que tenen el seu origen en el propi monestir.

Per comprendre algunes descripcions antigues dels camins cal entendre quina ha estat l'evolució de l'urbanisme del Monestir i del Santuari de Santa Maria des del segle XIX fins avui. L'espai del monestir de Santa Maria s'ha anat modificant en el temps, això ha provocat que algunes zones emprades per transitar els peregrins actualment estiguin dins de l'espai reservat a la clausura monàstica. Això és evident, per exemple, en l'ús de l'*Escala Dreta* per accedir a les ermites de *Sant Dimes* i la *Santa Creu*; o l'indret on es situava antigament l'inici del *camí dels*

Degotalls des del jardí del monestir.

Quedava per resoldre l'aspecte més formal i conceptual de la qüestió: ¿quina entitat geogràfica pot tenir la consideració de camí a Montserrat?. Avui, la visió del senderisme condiona la compressió del que pot considerar-se camí. Per exemple, les guies d'excursionistes publicades des dels anys 60 del segle passat fins avui construeixen itineraris que són la resultant de combinar diferents camins. Fins i tot, la voluntat de fer passar algun GR per Montserrat contribuí a crear algun camí de nou a tal fi, tal com comentà Jordi Oliver en el seu moment. Els itineraris han desvirtuat la unitat bàsic de molts camins a Montserrat. Així, per exemple és pot fer la travessa des de can Maçana fins el monestir de Santa Maria i baixant a Monistrol de Montserrat a partir de la unió de diversos camins. Però, en el seu inici, aquestes unitats geogràfiques no tenien aquesta funció ni presentaven una unitat territorial. En altres ocasions, camins que antigament tenien una unitat ben definida el seu traçat han estat modificat perquè alguns dels seus corriols secundaris ha adquirit major preeminència que el camí original. El coneixement de la muntanya d'en Ramon Ribera ha estat molt útil per identificar i recuperar alguns camins, bàsicament d'ús per part de carboners o llenyataires, que s'havien totalment perdut.

Amb tot, s'ha procurat respectar les referències històriques per construir les unitats dels camins. Per això, per fer aquesta descripció del sistema de camins del massís de Montserrat s'ha partit de les descripcions dels camins presents en la guia *Montserrat. Itinerari* (1909). Tot i que es tracta d'una publicació orientada a proporcionar als visitants del monestir de Santa Maria una informació útil per caminar per la muntanya, és l'aproximació més documentada que existeix, junt amb el mapa de Joan Cabeza que acompanyada a la guia, d'alguns dels antics camins de la muntanya i que la guia presenta com a propostes d'itineraris.

En l'actual descripció del sistema de camins de Montserrat proposada en aquest document, es presenten els camins com entitats diferenciades i singulars que tenen un principi i un fi. En alguns casos, també es dóna una direcció concreta al camí. Això es així a fi de preservar algunes de les primitives descripcions dels camins, especialment les proposades en la guia *Montserrat. Itinerari* (1909). Aquestes descripcions aporten una valuosa informació sobre alguns indrets o detalls d'elements que avui han desaparegut. A fi de donar una unitat a tot el text les descripcions dels camins que encara es mantenen es fa en temps present i es reserva el passat als camins desapareguts o aquelles singularitats i detalls avui

inexistents.

[**Sector de Monistrol de Montserrat**](#)

[**Sector del Monestir de santa Maria**](#)

[**Sector de santa Cecília - Marganell**](#)

[**Sector de Collbató**](#)

[**Sector del Bruc**](#)

A continuació s'esmenten els diferents camins que es poden trobar en diferents publicacions montserratines.

El camins descrits en la Guia *Montserrat. Itinerari* (1909) i dibuixats en el mapa de Joan Cabeza són:

- Antic camí de la Vinya Nova (camí del basal dels Corbs)
- Baixada dels Espantats
- Camí a coll de Port
- Camí a Collbató per can Maçana
- Camí a Collbató per la Santa Cova
- Camí a Collbató per les coves del Mansueto
- Camí a Collbató per Sant Miquel
- Camí a l'ermita de la Santa Creu
- Camí a l'ermita de la Santíssima Trinitat, pas de l'Arrel i Santa Cecília
- Camí a l'ermita de Sant Antoni
- Camí a l'ermita de Sant Benet
- Camí a l'ermita de Sant Dimes
- Camí a l'ermita de Sant Jaume
- Camí a l'ermita de Sant Salvador
- Camí a la Colònia Gomis
- Camí a la cova de fra Garí
- Camí a la cova del Mansueto des de Collbató
- Camí a la font de la Noguera
- Camí a la font de la Teula
- Camí a la font de les Coves (monestir de Santa Cecília)
- Camí a la font de Santa Cecília
- Camí a la font del Llum
- Camí a la font del Moro
- Camí a la roca Foradada per Santa Cecília

- Camí a Sant Pau Vell
- Camí a Santa Cecília pels Degotalls
- Camí a Santa Cecília per la carretera de Monistrol de Montserrat
- Camí a Santa Magdalena per les escales de Jacob
- Camí als Degotalls
- Camí antiquíssim de la Santa Cova
- Camí antic a la Santa Cova
- Camí del turó dels Apòstols
- Camí de la font del Mig camí
- Camí de ferradura a Sant Jeroni
- Camí de la Calsina
- Camí de la font dels Monjos
- Camí de la Drecera a Monistrol de Montserrat
- Camí de la drecera de Sant Jeroni
- Camí de la Santa Cova
- Camí de les Artigues
- Camí de Sant Miquel
- Camí de l'Oliver a Marganell
- Camí de Pujalsfont
- Camí del bosc de la Cerdanya
- Camí del Bruc a coll de Guiró pel torrent de la Diablera
- Camí del Castell Marro
- Camí del cremallera
- Camí de la serra de les Lluernes al pla dels Ocells
- Camí del Pont
- Camí del Via-Crucis
- Camí dels Francesos
- Camí entre drecera de Sant Jeroni i camí de ferradura de Sant Jeroni
- Camins de les Canals
- Carmí a Sant Joan
- Carretera a Monistrol de Montserrat
- Carretera de can Maçana
- Drecera de fra Garí
- Drecera de l'Àngel
- Drecera de l'ermita de Sant Joan
- Drecera de la font d'en Janon i de les Guilleumes
- Drecera de la font de la Massanera

- Drecera del torrent de l'Illa
- Escala nova de les Monges
- Escala vella de les Monges

Fins aquí els camins descrits a *Montserrat. Itinerari*. En el mapa de Joan Cabeza també es troben dibuixats els següents camins.

- Camí a coll de Port
- Camí de can Maroto
- Camí de coll de Guirló a la carretera per la Foradada i font de Sant Josep
- Camí de coll de Port a la balma de les Pruneres
- Camí de la balma de Murdela
- Camí de la cova de l'Arcada, torrent de les Grutes i coll de Port
- Camí de la cova de l'Arcada, torrent del Lloro, Pas del Príncep i coll de Port
- Camí de la font del Mig
- Camí del Bosc de can Martorell
- Camí del Bruc a coll de Guirló pel clot de l'Home Mort
- Camí del Bruc a la cova de l'Arcada
- Camí del Bruc als Pallers
- Camí del Casot
- Camí del clot de Sajolida
- Camí del clot del Tambor
- Camí del serrat de les Lluernes
- Camí del torrent de Santa Caterina
- Reposador del Caxanas

El mapa de Ramon de Semir (1949) aporta alguns camins nous

- Sistema de camins des del Bruc al torrent de l'Illa i la Diablera
- Camí al coll del Lloro
- Camí de l'Era dels Pallers
- Camí de la canal Ampla
- Camí de la canal de Sant Jeroni
- Camí de la Portella a coll de Port per la Miranda del Príncep
- Camí de la Miranda de les Agulles (camí de la cova Tapiada)
- Camí del Cabrit
- Camí de la Palomera

- Camí del mirador del Moro
- Camí del torrent del Migdia
- Camí del torrent del Migdia al coll de l'ajaguda
- Camí del coll de les Comes
- Camí del coll de les Comes al Montgròs
- Camí del Montgròs al Camell de Sant Jeroni
- Camí del coll del Migdia als Ecos
- Camí del Bassal dels Avellaners als Ecos
- Camí de la font del Llum al coll del Migdia
- Camí del Camell de Sant Jeroni al coll del Migdia
- Drecera de la Graella
- Camí de la carretera de Monistrol de Montserrat a les Girades
- Camí de la font Grogà
- Camí de la Serra Llarga
- Camí del Pas de Sant Joan (camí de la Panxa)
- Camí del Pas de la Barra
- Camí del Pas de la Barrinada
- Drecera dels Graus
- Drecera del Miracle
- Camí de l'Enclusa
- Camí nou de Sant Jeroni
- Drecera de la font del Gat

Les principals aportacions noves fetes per Ramon Ribera (1975) en la guia *Caminant a Montserrat. El Massís* són les descripcions dels següents camins:

- Camí de l'Aigua
- Camí de la canal de l'Artiga alta
- Camí de la canal del Pagès als Pallers
- Camí de la coma d'en Pastor
- Camí de la coma dels Naps de baix
- Camí de la travessa de els Agulles
- Camí de la travessa dels Frares Encantats
- Camí del clot de la Mònica
- Camí del clot del Boixar
- Camí del GR172 de can Maçana seguit al monestir de Santa Maria
- Camí del Montgròs als Ecos

- Camí del Pas de l'Esfinx
- Camí del Salt de la Nina
- Camí del torrent de l'Estevet
- Camí del torrent de l'Oncle
- Camí del torrent de la Font dels Escolans
- Camí del torrent dels Arítjols
- Camí del torrent dels Escolans
- Camí del torrent Fondo o de Sant Joan
- Camí del Vermell de Xincarró
- Camí dels Plecs del Llibre
- Camí dels Totxos
- Camí nou de can Martorell
- Pas dels Flautats

A continuació es descriuen els principals camins de la muntanya de Montserrat estructurats segons les agrupacions fetes per Ramon Ribera en el seu llibre *Caminant a Montserrat. El massís* afegint-hi un nou sector que reuneix els camins que passen pel municipi de Marganell. Els camins s'han agrupat en els següents sectors:

- Sector de Monistrol de Montserrat
- Sector del Monestir de Santa Maria
- Sector de Santa Cecília
- Sector de Collbató
- Sector del Bruc
- Sector de Marganell

SECTOR DE MONISTROL DE MONTSERRAT

Camins entre Monistrol de Montserrat i el monestir de Santa Maria

Camins de les Canals

Camí de les Àligues

Camí drecera de l'Agrella

Camí de la Colònia Gomis

Drecera a la font d'en Janon i de la font de les Guilleumes

Drecera de l'Àngel

Camí de Santa Cecília a Monistrol

Drecera del Piteu

Camí de la font del Pi

SECTOR DEL MONESTIR DE SANTA MARIA

Camí de Sant Miquel

Camí a la miranda de fra Garí

Camí del Rosari i de la Santa Cova

Camí antiquíssim de la Santa Cova

Camí antic de la Santa Cova

Camí del turó dels Apòstols

Camí de la Paret dels Anys

Camí dels Degotalls

Baixada dels Geperuts

Camí de la canal del Pou del Gat

Camí de la canal Plana

Camí a l'ermita de Santa Anna

Camins a les ermites de Sant Joan i Sant Onofre

Camí a l'ermita de Sant Jaume

Camins a l'ermita de Sant Jeroni

Camí a l'ermita de Santa Caterina i la balma del Penitent

Camí a l'ermita de Santa Magdalena

Camí a la balma de Sant Martí

Camí a l'ermita de Sant Antoni

Camí a l'ermita de Sant Benet i de Sant Salvador

Camí de l'ermita de Sant Benet a la Drecera de Sant Jeroni

Pas dels Flautats

Camí del coll de la Mòmia

Camí de la serra de les Lluernes

Camí a l'ermita de la Santíssima Trinitat (camí de l'Arrel)

Camins a l'ermita de la Santa Creu i de Sant Dimes

SECTOR DE SANTA CECÍLIA - MARGANELL

Camí des del monestir de Santa Maria a al monestir de Santa Cecília

Camí de la Font del Moro - can Martorell - Sant Cristòfol

Camí de de les Coves de Santa Cecília i la font de les Coves

Camí de la font de la Teula i camí de la canal de Sant Jeroni

Camí de la font de Santa Cecília

Camí de can Martorell
Camí del font del Llum i torrent del Migdia
Camí a la font de Josep, a la Roca Foradada i Sant Pau Vell
Camí a Coll de Port
Drecera del Miracle
Camí del Salt de la Nina.
Camí del Pas de l'Esfinx
Camí de la travessa de Frares
Camí del coll de les Comes
Camí del coll del Migdia a la Miranda dels Ecos
Canal dels Arítjols
Camí dels Ecos des del bassal dels Avellaners
Camí del camell de Sant Jeroni
Camí del Montgròs
GR 4

SECTOR DE COLLBATÓ

Camins entre Collbató i monestir de Santa Maria
Camí de la Costa o camí de les Bateries
Camí a les Coves del Salnitre
Camí del Pont
Camí dels Francesos
Drecera de fra Garí
Drecera dels Graus
Camí al Pou de Costadreta
Camí de la Font Seca
Camí al coll de les Garrigoses
Camí del torrent Fondo
Camí de les coves: Arnes, Gran, Freda i de Salnitre
Camí del Pas de la Panxa
Camí del torrent de la font dels Escolans
Camí del torrent Fondo
Antic camí de la Vinya Nova (Bassal dels Corbs)
Camí del Clot de la Mònica
Camí de les Artigues
Camí dels Pollegons

Camí del bassal de la Murdela

Camí del clot de Sajolida

SECTOR DEL BRUC

Camí a Can Maçana

Carretera de Can Maçana

Camins del Bruc al massís

Camí de la cova Tapiada

Camí del Portell Estret o coll d'Agulles

Camí de la Canal Ampla

Travessa d'Agulles

Camí de la cova de l'Arcada i pas del Príncep

Camí del torrent del Lloro

Camí del torrent de les Grutes

Camí del Cabrit

Camí al coll de l'Ajaguda

Camí de la Palomera

Camí a la coma dels Naps de Dalt

Camí de can Jorba a la coma dels Naps de Dalt

Camí de la Coma d'en Pastor

Camí del Montgròs a la miranda dels Ecos

Camí dels Plecs del Llibre

Camí del torrent del Migdia

GR

En la següent taula es recullen les distàncies d'aquests camins en metres

NOM DEL CAMÍ	DISTANCIA (metres)
Antic camí de la Vinya Nova	1.245
Baixada dels Geperuts	315
Camí a Collbato per la Santa Cova	5.184
Camí a la Miranda de fra Garí	421
Camí a la balma de Sant Martí	601
Camí a les ermites de Santa Creu i Dimes	1.209

Camí a Sant Benet i ermita de Sant Salvador	791
Camí a Santa Magdalena. Escales de Jacob	537
Camí al Coll de l'Ajuguda	231
Camí al Pla de Trinitat	620
Camí antic de la Santa Cova	731
Camí cova Arcada coll de Port - Joan Cabeza	1.997
Camí de baix de les Canals	4.831
Camí de Can Martorell	4.350
Camí de Coll de Port	866
Camí de dalt de les Canals (versió Semir)	4.752
Camí de de les Coves de Santa Cecília i la font	216
Camí de ferradura a Sant Jeroni	3.673
Camí de ferradura a Sant Joan	3.351
Camí de la balma del Penitent	321
Camí de la canal Ampla	445
Camí de la canal del Pagès i els Pellers	1.271
Camí de la canal dels Arítjols	719
Camí de la canal Plana	974
Camí de la Colonia Gomis - Monestir pel camí de l'Aigua	1.809
Camí de la coma d'en Pastor	977
Camí de la coma dels Naps de Dalt	1.110
Camí de la Costa o de les Bateries	4.327
Camí de la cova de l'Arcada i Pas del Príncep	5.048
Camí de la cova Tapiada	1.806
Camí de la Drecera de Monistrol	2.308
Camí de la drecera de Sant Jeroni a Sant Jaume	217
Camí de la font del Pí	559

Camí de la font Seca	1.183
Camí de la Palomera	1.322
Camí de la Paret dels Anys	355
Camí de la Quadra de sant Miquel	3.116
Camí de la serra de les Lluernes	1.892
Camí de la serra de les Lluernes	1.791
Camí de la travessa d'Agulles	1.091
Camí de la travessa Frares	1.054
Camí de l'ermita de Sant Antoni	367
Camí de l'ermita de Sant Benet a la drecera de Sant Jeroni	374
Camí de l'ermita de Santa Caterina	217
Camí de les Artigues	2.612
Camí de les Coves	949
Camí de Sant Josep - Foradada Joan Cabeza	2.632
Camí de Sant Miquel	1.180
Camí de Santa Cecília a Monistrol	6.563
Camí de Santa Cecília - Monestir - Camí de l'Arrel	3.957
Camí del Montgròs	6.408
Camí del bassal de la Murdela	717
Camí del Bruc a coll de Guirló	5.924
Camí del Bruc a Coll de Guirló pel clot de l'Home Mort	3.411
Camí del Cabrit	2.351
Camí del Clot de Sajolida	915
Camí del coll de la Mòmia	244
Camí del coll de les Garrigoses	1.357
Camí del Dit	545
Camí del font del Llum	1.484

Camí del Camell	893
Camí del Montgròs	601
Camí del Montgròs - Miranda dels Ecos	550
Camí del Pas de la Panxa	1.076
Camí del pas de l'Esfinx	1.154
Camí del Pont	6.239
Camí del Portell Estret o coll d'Agulles	386
Camí del Pou de la Costra Dreta	696
Camí del Rosari i de la Santa Cova	1.468
Camí del Salt de la Nina	1.238
Camí del torrent de la font dels Escolans	1.410
Camí del torrent de les Àligues	715
Camí del torrent de les Grutes	878
Camí del Torrent del Mig Dia	1.354
Camí del torrent Fondo	2.434
Camí dels Degotalls	1.132
Camí dels Ecos des del bassal dels Avellaners	545
Camí dels Francesos	3.281
Camí dels Plecs del Llibre	701
Camí dels Pollegons	1.490
Camí nou de Sant Jeroni	2.352
Canal del Cavall Bernat	301
Canal del Pou de Gat i canal Plana	1.124
Del coll del Migdia a la Miranda dels Ecos	283
Drecera a la font de la Massanera	601
Drecera de Fra Garí	643
Drecera de l'Agrella	1.100
Drecera de l'Àngel	2.836

Drecera de les Guilleumes	598
Drecera de Sant Jeroni	1.114
Drecera de Sant Joan	455
Drecera del Miracle	968
Drecera del Piteu	1.276
Drecera del torrent de l'Illa	1.274
Drecera dels Graus	441
El Bruc - Camí dels Pallers	6.193
El Bruc - el Lloro	3.500
El Bruc - la Foradada i Santa Maria Cabeza	6.811
Final antic del camí del Pont	185
Font de la Teula canal Sant Jeroni	882
Pas de la Barra	118
Pas del Forat	538
Pas dels Flautats	342
Pista de Collbató - El Bruc	6.671